

KRITIK: MISSHANDELN AV HANS FALLADA

I samband med återutgivningen av Hans Falladas böcker har jag läst praktiskt taget allt som skrivits om honom på de svenska rikstidningarnas kultursidor, jämte bland annat en prisad essä – texter som nästan alla rymmer mängder med fel. Något som i sin tur beror på skribenternas oförmåga att läsa innantill, jämte slarv, kunskapsbrist och obefintlig faktakontroll.

2014 publicerade psykiatriprofessorn Klaus-Jürgen Neumärker ett imponerande verk på drygt fyrahundra sidor om Fallada och hans sjukdomshistoria: *Der andere Fallada*. Där man redan på omslagets flik bland annat kan läsa att Fallada vistades tre gånger på psykiatriska kliniker.

När denna bok når *Dagens Nyheter* skriver Jens Christian Brandt, med hänvisning till just Neumärker, att Fallada tvångsvårdats inom psykiatri tjugotre gånger (2015-02-21).

Brandt och jag har alltså begått samma bok men den stora skillnaden är att DN-medarbetaren uppenbarligen inte förstått vad han påstår sig ha läst.

Således följer det av bara farten att Fallada, enligt Brandt, skrev sitt postumt publicerade epos *Jeder stirbt für sich allein* på Charité sjukhuset. Vilket inte äger någon som helst grund i verkligheten. Precis som när Jonas Thente i samma tidning påstår att Fallada var "internerad på sinnessjukhuset Neustrelitz" (2015-02-21), trots att något sådant aldrig existerat. Att Thente dessutom stavar samma namn på olika sätt i sin text, påstår att propagandaminister Joseph Goebbels hette Hans i förnamn (!), och att Fallada skrev *Jeder stirbt für sich allein* "ett år före" sin död, tyder knappast på någon större noggrannhet.

Även i *Svenska Dagbladet* är kvalitén genomgående låg. Deras falladerier inleddes med en understreckare signerad Daniel Hjorth (2010-01-11), som påföljande år utvidgade den till ett helt kapitel i essäboken *Mixture*. Ett kapitel som för övrigt lovprisas av Gabriella Håkansson i *Dagens Nyheter* (2012-01-25).

Hjorths båda texter lämnar tyvärr allt övrigt att önska. De är ytliga, svepande och ofullständiga, och saknar dessutom ofta väsentliga ortsangivelser. Vi får alltså inte veta att Fallada föddes i Greifswald, och om den berömda duellen där Fallada (som tonåringen Rudolf Ditzen) dödade sin kamrat heter det felaktigt att gossarna "skaffade pistoler". Att det rörde sig om en gammal revolver och ett mycket finkalibrigt gevär har dock gått Hjorth spårlöst förbi, liksom att den tragiska händelsen ägde rum i Rudolstadt. Att godsens där Fallada senare arbetade låg i Schleswig-Holstein, östra Tyskland och dagens Polen får vi heller inte veta, ej heller att fängelset där han satt i två år för bedrägeri låg i Neumünster. En stad där han både förvärvsarbetade som journalist och samlade material till romanen *Bauern, Bomben und Bonzen* efter avtjänat straff – omständigheter som likaså

lyser med sin frånvaro hos licentiaten och förläggaren Hjorth.

Om den boken säger Hjorth blott att den handlar om ett "bondebråk i Pommern", istället för att ge en korrekt beskrivning av den våldsamma bondebojkotten av Neumünster, vars rättsliga efterspel Fallada bevakade för lokaltidningen. För att därefter förlägga berättelsen till den fiktiva staden Altholm i Pommern. Och om Falladas älskade hus i Carwitz skriver Hjorth bara att det var "en stor gård med sjöläge". Det gäller med andra ord att göra det lätt för sig; och slippa anstränga sig.

Men det blir naturligtvis inte bättre när SvD:s egna medarbetare skriver om Fallada. Således påstår Kaj Schueler (2013-02-11) att Fallada "bosatte sig efter kriget i den sovjetiska sektionen av Berlin. Där fann han en frände i den blivande östtyska kulturministern, poeten Johannes R. Becher, verksam också vid Aufbau-Verlag".

Detta är en felaktig förenkling. I själva verket var det så att Becher kontaktade den utblottade Fallada som han aldrig träffat tidigare, gav honom skrivuppdrag för den av Röda armén utgivna tidningen *Tägliche Rundschau*, och ordnade så att han fick bo i en av regimen rekvirerad villa på dåtidens Eisenmengerweg, eftersom hans nya – och svårt narkotikaberoende – hustru lägenhet i Schöneberg var bombskadad. Flytten till villan ägde rum i november 1945, och det var här han skrev *Jeder stirbt für sich allein* under tjugofyra morfin- och spritrusiga dagar med början den trettonde september 1946. Han var då väl omhändertagen av Becher, som förutom Gestapoakterna om den blivande bokens huvudperson även försåg honom med förhöjda ransoneringskuponger och ett gigantiskt förskott på sjuttiofemtusen mark – idag sannolikt och med reservation för olika beräkningssätt motsvarande en köpkraft på drygt två miljoner kronor. Varefter han lades in på Charité den sjunde december, följt av ett "nödhospital" i en skola på Blankenburger Strasse, för att aldrig mer komma hem. Dessutom hade Becher, ordförande i *Kulturbund zur demokratischen Erneuerung Deutschlands*, varit med och grundat Aufbau-Verlag i augusti 1945. Vilket man borde ha nämnt om man eftersträvar saklighet. Kvarteret där den namnmässigt svårt belastade Eisenmengerweg låg bytte för övrigt namn till Majakowskiring 1951, befolkad av DDR:s politiska elit under de följande decennierna. I detta hus skrev han sannolikt också den i Sverige knappast lästa och i stora stycken självbiografiska boken *Der Alpdruck*, färdigställd i augusti 1946.

Att Fallada under året på Eisenmengerweg åkt "in och ut på kliniker" vet bara Daniel Hjorth. Däremot vistades han femtiofyra dagar på en kuranstalt i stadsdelen Westend, och omkring en månad på ett *Behelfskrankenhaus* på Marthastrasse ungefär en kilometer norr om bostaden.

Intresset för Fallada växer och nu kommer en stor artikel i *SvD*, där Anders Q Björkman berättar (2014-07-13) att Fallada/Ditzen skrivit oanständiga brev till en flicka "i sin skola", brev som utlöste hans problemperiod och tvingade honom till vård och skolgång på annan ort. Men så var det inte: ynglingen gick i ett pojkläroverk utan kvinnliga skolkamrater, och de anonyma breven skrevs till flickans föräldrar, som ombads gå till en viss plats i Leipzig där de kunde se unge Ditzen knulla med deras dotter. Och slarvet bara fortsätter: några årliga familjesemestrar i utlandet finns det inga belägg för, och gymnasiet i Rudolstadt var ingen internatskola som Björkman hävdar. Varefter han i nästa andetag låter fyrtionio dagar på psyket litet svepande bli två års "tvångsvård på sinnessjukhus", varpå han "får praktik på en bondgård" – när det i verkligheten var så att han efter kurvistelsen genomgick en tvåårig lantbruksutbildning. Följt av det felaktiga och överdrivna påståendet att Fallada "hela sitt vuxna liv åker ... in och ut på psykiatriska kliniker". Trots att de flesta av hans många missbruksrelaterade kurer och behandlingar ägde rum frivilligt på olika "hälsohem" och sjukhus.

Björkman kan heller inte skilja mellan pistol och revolver, och riktigt dråpligt blir det när han skriver att ett Teschinggevär har en räckvidd på sjuttio meter; rätt siffra ska vara tio meter, max tjugo. Och slutligen påstår han att Fallada både var "modig" och besatt "civilkurage" – två egenskaper som Fallada definitivt *inte* visade prov på.

Men rätt ska vara rätt: efter påpekande rättade Björkman ett par små sakfel i sin nätpublicerade text.

Nog med kritik av *SvD*: Martin Lagerholms text om paret Pinneberg (2014-09-11) höjer sig däremot över mängden!

Ett annat fel som ofta dyker upp på kultursidorna handlar om ekonomin i Tyskland under mellankrigsåren. Här påstår många, som exempelvis Fredrik Persson-Lahusen i *Aftonbladet* (2014-12-19), att landet led svårt av hyperinflation under det tidiga 1930-talet. Vilket är helt galeat, eftersom hyperinflationen hävdes med penningreformen i november 1923. Samme skribent påstår också (i en recension av Peter Walthers Falladabiografi) att Becher var sovjetkommunistisk kulturkommissarie, att Fallada arbetat som lantbrukare, och att han efter incidenten i Berkenbrück inte ville "lämna familjens lilla lantgods". Som han vid den tidpunkten inte ens hade sett, än mindre köpt (*Aftonbladet* 2018-03-12). Dessutom var det inget gods utan ursprungligen en lantarbetarbostad från omkring 1848; med sjötomt, trädgård och fruktträd.

Fast det är klart: har man disputerat i historia i Lund behöver man kanske inte bry sig om något så banalt som fakta.

När nyss nämnde Walthers *Hans Fallada Die Biographie* (2017) kom ut i svensk översättning 2018 så påstår förlaget Lind&Co på baksidan – liksom i reklamen på nätet – att Fallada både var "en respekterad lantbrukare...och antinazist", vilket givetvis är helt fel. Vill man vara petig kan man också nämna att förlaget inte heller klarar att skriva av bokens tyska titel helt korrekt i sitt svenska kolofon, vilket onekligen länder en ny dimension åt deras verksamhet...

Respekterad, halleluja! Stölder, förskingring, droger och alkohol i övermått, ett par mordförsök, flera år i fängelse...

Fallada hade vidare aldrig i hela sitt liv idkat lantbruk – han var bokhållare och potatisansvarig, och hade ej heller – oavsett vad han innerst inne tyckte – gjort ett enda uttalande eller handling som förtjänar att kallas antinazistisk; i själva verket efterkom han alla Goebbels propåer och medverkade dessutom under två perioder i nazisternas propagandistiska "riksarbetstjänst" i Frankrike och Sudetenland. Av feighet och/eller bekvämlighet. När kriget rasade som värst.

För övrigt är Walthers bok förvisso läsvärd men bitvis ofullständig. Således menar jag att han hastar förbi Falladas år i dagens Polen litet väl summariskt. Om tiden i Drossen skriver han till exempel att Fallada fick fina vitsord men glömmer att tala om att han arbetade i en spannmålsaffär. Dessutom finns det några rena sakfel, inkluderande ett gatunamn som aldrig existerat (Crusemannstrasse, s 348). Blottor som ingen svensk kulturskribent noterat. Däremot är beskrivningarna av Falladas sista år i Berlin en samling veritabla guldkorn!

Och à propos tidigt 1930-tal så kan *Expressen* i en osignerad kulturartikel på nätet (2015-07-12) konstatera att romanfigurerna Emma och Johannes Pinnebergs (med felstavat efternamn) var "två tyska ynglingar", av vilka den ene väntade barn.

Man tar sig onekligen för pannan. Det är lika häpnadsväckande som när Marie Pettersson (som också utnämnt Fallada till "regimkritiker, bråkmakare och antinazist") påstår i *Helsingborgs Dagblad* och *Sydsvenska Dagbladet* (2016-03-01) att *På livstid* "nu kommit i nyutgåva i moderniserad översättning av Knut Stubbendorff", som då hade varit död i fyrtionio år...

Slarv, javisst. Men man kan ju faktiskt läsa igenom sina krior innan man publicerar dem! Något som även ansvariga kulturredaktörer borde göra. Och detsamma gäller än en gång Falladas svenska förlag Lind&Co som i sin marknadsföring av *Varg bland vargar* (2015) påstår att Weimarrepubliken föll innan den ens utropats.

- Efter Tysklands nederlag i första världskriget och Versaillesfredens förödmjukande villkor föll Weimarrepubliken samman.

1940 utkom Falladas roman *Der eiserne Gustav* i svensk översättning med titeln *Hackendahl ger sig aldrig*, och i januari 2018 kommer den i nytryck.

I Lind&Co:s förlagsreklam får vi veta följande.

- När kriget bryter ut och Tyskland plågas av umbäranden och motgångar faller allt som Hackendahl har trott på samman. Kan han härda ut, eller till och med förändras?

Fast vilket krig det handlar om nämner man inte för den potentielle läsaren. Något som nog hade varit vettigt i dessa tider av växande historielöshet.

Att litteraturprofessorn Ulf Olsson i sin kritiska recension stavar fel på översättarens namn, glömmer att ange originalets titel och lämnar en totalt felaktig uppgift om bokens sidantal vittnar inte direkt om någon akademisk noggrannhet, ej heller den puerila kommentaren att "Så här kunde

en sverigedemokratisk roman tänkas se ut" (*Kvällsposten* 2018-02-06).

I den kritiklösa litteraturtidningen *Vi Läser*, som egentligen bara är förtäckt förlagsreklam, kan man slutligen efter ett antal svepande förenklingar – i en stor artikel signerad Yukiko Duke (2013) – läsa följande:

- Ulla står inte ut, utan ser till att få sig själv och Rudolf förflyttade till ett annat sjukhus. Ett där de får vara tillsammans. Men Rudolf är i så dålig kondition att han inte klarar förflyttningen. I januari 1947 dör han av hjärtsvikt, 54 år gammal.

Sådana här formuleringar vittnar bara om slarv och okunnighet. Paret var tillsammans redan som inlagda på Charité några veckor tidigare, och Fallada klarade definitivt förflyttningen till den skola som gjorts om till nödsjukhus på Blankenburger Strasse, och han dog definitivt *inte* i januari 1947, var dessutom 53 år gammal. Dödsorsaken var vidare – enligt Neumärker – ej heller hjärtsvikt utan sömnmedelsförgiftning, en "detalj" som samtliga svenska kulturskribenter tycks ha missat; även jag vid ett enstaka tillfälle – innan jag lusläste, kollade och korrigerade.

Härefter ögnar jag artikeln av Sture Packalén i *Nationalencyclopedia* (betalsida på nätet), finner den tunn och ofullständig. Således nämner denne professor i tyska inte något om duellen, ej heller om Falladas jordbruksutbildning och anställningar vid olika gods, ständiga stölder och förskingringar, ej heller något om födelseort, familjebakgrund och otaliga hospitaliseringar. Varpå han fullständigt underbetonar Falladas drogberoende och psykiska problem. Vilket slutligen genom alla utelämnade väsentliga fakta och bristfällig bibliografi sänker texten helt – fullt jämförbar med samme Packaléns mycket tunna och torftiga artikel om Alfred Döblin i *NE*. Inte ett ljud om dennes barndom i Stettin, fadern som rymde till USA, moderns umbäranden och flytt till Berlin, osv; ej heller något om att Döblin konverterade till katolicismen.

Artikeln om Fallada i det mot biblioteken orienterade digitala författarlexikonet Alex – som påstår sig vara "faktagranskat och kvalitetssäkrat" – är något bättre men innehåller likaså svepande formuleringar, flera sakfel och felaktiga årtal. Här påstås till exempel att Pinneberg utspelar sig under inflationen på 1920-talet när handlingen i själva verket är förlagd till det inflationsfria tidiga 1930-talet, och att huset i Carwitz var en herrgård; etcetera. Och även om någon efter att ha läst det här skulle få för sig att rätta i någon av de nämnda publikationerna så är skadan redan skedd; somt har legat ute i tio år eller mer.

Säkert tycker en och annan att jag är överdrivet petig men det finns en mycket allvarlig tanke bakom den här genomgången, eftersom jag vet att anförda artiklar – som tyvärr också lagts ut på nätet – används i undervisningen. För att med tiden troligen hamna som "faktaunderlag" i C-uppsatser, läromedel, avhandlingar och uppslagsverk. Och då är vi riktigt illa ute – som de just anförda exemplen från *NE* med flera visar.

Det har aldrig någonsin i mänsklighetens historia varit så lätt som idag att kontrollera enkla sakuppgifter. Allt som krävs är ett par mustyck och någon ynka minut av läsning och tankearbete.

Den insikten borde vara vägledande. Dessutom får slutligen inte de självgoda riksdrakarnas tokigheter stå oemotsagda.

Vidare: svensk press krisar. Måhända kan en av orsakerna vara undermålig journalistik. Och förlagen gnäller, vill helst inte lägga tid-kraft-pengar på något så banalt som faktakoll.

C-J CHARPENTIER

FOTNOT. C-J Charpentier är fil dr i antropologi och författare med ett stort intresse för Tyskland under och efter Weimarrepubliken. Hans senaste bok heter *Två pennor. I Falladas och Isherwoods fotspår* (2016), ISBN 978-91-637-5995-6. På litteratursajten *Läs en bok* (www.las-en-bok.com) finns dessutom essän *Falladas polska år* (2017), omarbetad och översatt till tyska med titeln *Falladas polnische Jahre* och publicerad i Falladasällskapetets tidskrift *Salatgarten* (1/2018).

Misshandeln av Hans Fallada publicerades första gången på nätet i juli 2016, och har därefter uppdaterats vid ett par tillfällen under 2017, 2018 och 2019.

Addendum, brev till Carwitz

– när den första versionen av *Misshandeln* var färdig och publicerad på nätet översändes den med följebrev till Falladaarkivet.

Hans-Fallada-Museum Carwitz

2016-07-15

Sehr geehrte Damen und Herren,

Anbei sende ich Ihnen ein Artikel für Ihr Archiv – d h eine Untersuchung über was die grösste Tageszeitungen in Schweden über Hans Fallada geschrieben haben. Mein Text heisst *KRITIK: MISSHANDELN AV HANS FALLADA*.

Leider muss ich feststellen dass fast alles in zum Beispiel *Dagens Nyheter* und *Svenska Dagbladet* schlampig recherchiert ist und daher zahlreiche Fehler enthalten.

Ich habe mich daher bemüht mit den schwedischen Autoren/Kulturjournalisten in Kontakt zu treten, wurde aber abgewiesen, bzw. habe überhaupt keine Antwort erhalten.

Ich sende Ihnen mein Artikel trotzdem, wennauch nur um den Status Quo zu dokumentieren. Mein text ist im www.las-en-bok.com veröffentlicht.

Mit besten Grüssen

Dr C-J Charpentier
Stockholmsvägen 8
S-272 92 Simrishamn